

KAJ JE PRINESEL LETOŠNJI PRVI MAJ**Praznovanje dneva nekoč in v naši dobi****Delo je temelj bodočega družbenega reda - Ideološka nasprotja ostanejo.**

Med nami žive še ljudje, ki se spominjajo prvega maja kot vsakoletnega dneva strahu. Prvič so ga kot svoj praznik obhajali z javnimi obhodi leta 1886 ameriški delavci v Chicagu. Pri tej priliki je prišlo do uličnih izgrediv, v katerih je 17 oseb zgubilo življenje, 110 jih je pa bilo ranjenih. Pozneje so še štiri voditelje ameriškega delavstva usmrtili.

In ravno krvavi dogodki v Chicagu so bili povod, da je socialistična internacionala v Parizu sklenila proglasiti 1. maj za dan delavcev, ki naj se vsako leto obhaja v vseh deželah in med vsemi narodi po svetu. Ta dan morajo delavci na ves glas terjati od države, da uvede v podjetjih obvezni 8-urni delavnik ter ugotovi tudi drugim socialnim zahtevam proletariata, katere se nam danes zde same po sebi umljive ter so zaradi tega v sleherni omikani deželi že zdavnaj uresničene.

KAKO JE BILO PRED 70 LETI

V našem času se glasi skoro neverjetno, za kaj vse so se delavci tedaj (pred 70 leti) morali še boriti: tako so poleg 8-urnega delavnika na primer terjali, naj se prepove podjetjem zaposlovanje otrok izpod 14. leta starosti in zabrani nameščanje žensk v industrijah, kjer način dela škodljivo vpliva na ženski organizem. Čudno se danes tudi sliši, da so delavci tedaj zahtevali, naj se jim mezda izplačuje v denarju in ne v blagu ali jestvinah.

Nekateri industrialci so namreč v okviru podjetja ustanovili posebne trgovine, v katerih so prodajali delavcem živila in druge potrebščine in pri tem seve zaslužili. Blago je nadomeščalo plačo. Tako je kapitalist na dvojen način izkoriščal proletarske družine: dajal jim je prenizke plače in vrh tega služil na njih pri prodajanju življenjskih potrebščin.

Kaj je bilo pravičnejše od zahteve, da se mezda izplačuje v denarju, s katerim si delavec nabavi potrebščine, kjer koli misli, da so boljše in cenejše? Toda tem in vsem ostalim upravičenim zahtevam delavstva so se tedaj podjetniki v pretežni večini trmasto postavljali po robu. Delavcem so grozili z odpustom iz služb, če bodo 1. maja »samovoljno« odložili delo ter praznovali. Tako je še leta 1906 bilo v Nemčiji po 1. maju odpuščenih nič manj kot 49.000 delavcev in nameščencev.

VOJAŠTVO V PRIPRAVLJENOSTI

Vlade so bile tiste čase pod odločujočim vplivom bogatašev, tako da so delavci imeli proti sebi poleg kapitalistov vsa oblastva. Prvega maja so nanje pošiljali policijo in,

če je bilo treba, celo vojaštvo, ki je še v prvih letih našega stoletja bilo ta dan zbrano po vojašnicah v strogi pripravljenosti. Ker je utegnilo priti do uličnih nemirov, so mnogi ljudje preživeli 1. maj v pravem strahu. Plašljive matere so otrokom prepovedale iti v šolo ter jih raje pridržale doma.

Če so prvega maja zvečer javili dopisni uradi, da je dan potekel brez nasilstev in krvolitja, se je vse oddahnilo. Tako je bilo v Franciji, Nemčiji in drugih državah ter tudi v Italiji. Kako so se medtem globoko spreminile socialne razmere, je pa že vidno n. pr. po tem, da imajo vojaki danes v Italiji 1. maja prost dan in prejmejo boljše obroke hrane. Prvi maj je postal državni praznik in zato so ta dan šole zaprte, delo počiva na sodnijah in v vseh uradih. Praznovanje se je raztegnilo od industrijskih delavcev na neposredne obdelovalce zemlje in vse kmečko prebivalstvo.

DVA VAŽNA ZAKONA

Segnijeva demokrščanska vlada je hotela letošnji 1. maj proslaviti tudi z nekaterimi pomembnimi dejanji. Parlamentu je nekaj dni prej predložila v odobritev dva daljnosežna zakonska ukrepa. Prvi se tiče plač državnih uradnikov, deželnih, pokrajinskih in občinskih nameščencev ter oseb, zaposlenih pri zavarovalnih zavodih.

S tem zakonom se bodo njihovi prejemki zvišali. Toda važnejše kot povišek, ki znaša

nekaj tisočakov mesečno, je neko drugo določilo, nanašajoče se na bodočnost: od leta 1960 dalje se tem uradnikom in nameščencem ne bo treba več naporno pogajati in boriti z vlado za ponovno povišanje plač, ako medtem nastane druginja ter znatno poskocijo cene življenjskim potrebščinam. To pojde odslej samo od sebe in bo le stvar statistike. Brž ko bo uradno dognano, da raste druginja, bo država dolžna temu primerno zboljšati prejemke prizadetim osebam.

Drugi zakon se tiče delavcev in nameščencev v zasebnih podjetjih. Ti so si do danes pomagali na ta način, da so sklepali z delodajalci kolektivne pogodbe o plačah in vseh delovnih pogojih. Pogajanj niso vodili in podpisovali poedini delavci, temveč njihovi sindikati, tako da je bil posameznik rešen te skrbi in se je zanj zavzemala ter ga ščitila njegova strokovna organizacija. Toda navzlic temu je bila kolektivna pogodba še vedno zasebna stvar, ki se je tikala le delavcev in podjetnikov.

Z novim zakonom se pa bo položaj bistveno spremenil: parlament je dal vladi pooblastilo, da v enem letu proglasi kolektivne pogodbe za *obvezne državne zakone*. Njihovo kršenje ne bo več zasebna zadeva delodajalcev in delojemalcev, ampak javna, državna zadeva. Za podjetnike, ki ne spoštujejo pogodb, so predvidene zelo težke denarne kazni.

Splošno odobravanje

Oba ukrepa pomenita veliko socialno pridobitev, za katero gre zasluga Segniju in njegovi vladi. Slične načrte je imel sicer že Fanfani, izvedel jih je pa Segni, da dokaže, kako krivični so očitki, da je njegova vlada krenila na pot socialnega nazadnjaštva.

Važni zakonski predlog je parlament odobrila domala enodušno, kajti zanj je glasovalo 456 poslancev, proti pa le 19, in sicer liberalci. V tem vprašanju so se znašli torej na isti črti vsi: od fašistov in monarhistov do demokristjanov in komunistov. Tudi ta dogodek dokazuje, kako se pravice delavcev in sploh dela v svetu čedalje bolj uveljavljajo in preobrazujejo sodobno družbo. S tem se je seveda tudi pomen in značaj 1. maja močno predrugačil.

Kdo bi si bil mogel, recimo še leta 1910, misliti, da bo Cerkev proglasila prvi maj za dan, posvečen sv. Jožefu delavcu, in, če bi slučajno padel na petek, dovolila vernikom, da uživajo mesne jedi? Letos je papež prvič v zgodovini daroval v cerkvi sv. Petra slo-

vesno mašo za delavce vsega sveta ter jih vzpodbujal v njihovi borbi za socialno pravičnost.

**RAVNOTAKO V KREMLJU
KOT V VATIKANU**

In tako smo doživeli, da je prvi maj postal edini praznik, ki se dandanes obhaja ravno tako v Pekingu in Moskvi kot v Parizu in Londonu, ravno tako v Kremlju kot v Vatikanu. Postal je vsečloveški, svetovni, res vesoljni praznik dela, združujoč vse ljudi in tudi najhujše svetovnonazorne nasprotnike v eni osnovni težnji in misli: da je edino delo podlaga človeške družbe in pogoj njenega napredka ter zategadelj izključni izvor pravic, ki pritičejo posameznikom v človeški skupnosti.

Ta v svojem bistvu praksičanska misel, saj je v sv. pismu čitati temeljni stavek: »Kdor ne dela, naj tudi ne je«, v našem času zmaguje in bo vtisnila pečat bodočemu družbenemu redu. Niti plemiški rod niti boga-

„Moč šibkih v Švici“

Kanton Ticino v južni Švici, kjer prebivajo Italijani, je že več ko 30 let predmet javnih razprav, kako ohraniti in učvrstiti ondotno ošibelo italijanstvo. Ker smatrajo Švicarji italijanstvo Ticina za kulturno vrednoto, ki spada k duhovnemu bogastvu vse države, se za nje ohranitev zavzemajo ne le Italijani, marveč tudi Nemci. Tako je pisatelj Jakob Bühner priobčil posebno razpravo pod naslovom »Moč šibkih v državi« (Die Macht der Schwachen in der Eidgenossenschaft), v kateri razlaga, kaj je treba storiti, da se okrepi italijanski značaj Ticina.

V ta namen ne zadostuje, pravi, da se italijanščina priznava kot uradni jezik na sodnih in v vseh uradih ter da se šolska mladina poučuje v materinščini. Potrebno je narediti mnogo več, ker narodi čestokrat

pešajo tudi zavoljo upadanja svoje notranje življenjske sile. Zato je treba njihovo narodno zavest poglobljati na primer s tem, da se poveča število ljudskih knjižnic ter sploh vzbujajo med prebivalstvom veselje do knjige, da se podpirajo pisatelji iz Ticina in tako dalje.

Italijanstvo ni le dediščina očetov, ki jo je treba očuvati, temveč vrednota, katero je potrebno **vedno iznova ustvarjati in množiti**.

Kolika razlika med razmerami v Švici in v Italiji! Kje najdeš pri nas moža, ki bi se zavzemal za širjenje **slovenskih čitalnic in podpirali slovensko kulturo z namenom, da se ohrani in krepki slovenska zavest?** Tak Italijan se ni še rodil, čeprav bi se ravno v pomoči šibkim izražala prava človeška omika.

PAZNIK Z OSMRTNICAMI

V Italijanski republiki obhajajo 25. april kot državni praznik, ker se je na ta dan italijanski narod rešil fašizma in obnovil demokracijo. Tako je bilo tudi letos. Kako dviga fašizem spet glavo, se pa vidi po tem, da so si misovci drznili prav 25. aprila nalepiti na sedeže svojih krožkov v državi tiskane osmrtnice, češ da se je treba spominjati »prerano umrlega Benita Mussolinija«, ter obenem vabili ljudi na mašo zadušnico za pokojnikom.

Krščanska navada je sicer se spominjati **vseh rajnih**, a da so si misovci izbrali v ta namen prav dan, ko italijansko ljudstvo praznuje svojo osvoboditev od Mussolinijevega trinoštva, je brezprimerna predrznost in osvetluje razmere, v katerih živimo.

LASTNOROČNA PISAVA

V Franciji in Italiji je zadnje čase zelo prišlo v navado zbiranje lastnoročnih pisem ali avtografov znamenitih mož, ki morajo seve biti notarsko overovljena. Taka pisma imajo vse mogoče vsebine. Na dražbo je na primer prišlo pismo slavnega francoskega pisatelja Viktorja Hugoja, v katerem opominja svojo ženo, naj malo bolje gospodinji. Prodali so ga za 15.000 lir. Za 70 tisoč pa pismo skladatelja Verdija, v katerem odklanja vabilo, naj bi zložil himno na častsvetovni razstavi v Chicagu l. 1892.

ZANIMIVA RAZSTAVA V BOCNU

V glavnem mestu Južnega Tirola je bila danes zaključena misijonska razstava, ki so jo bili priredili v okviru ondotnega velesoja in ki je skozi tri leta romala po vseh večjih mestih Nemčije. Ogleдали so si jo desetstisoči obiskovalcev in v Bocen so prišli tudi predstavniki raznih dežel iz Azije in Afrike.

Zanimiva je bila, ker je prikazala socialne in kulturne razmere v teh zemljinah, kjer se prebivalstvo tako množi, da bo s časom predstavljalo večino človeštva ter zato odločilno vplivalo na razvoj sveta. S tem se postavlja krščanstvu eden najtežjih problemov v njegovi zgodovini: gre za to, ali bodo ti poganski narodi prejeli krščansko omiko ali pa prišli pod vodstvo drugega svetovnega naziranja.

URAN NA TRIDENTINSKEM

Italija se zadnja leta na vse načine trudi, da bi odkrila na svojih tleh tiste surovine, ki ji primanjkujejo. In res so našli na Siciliji in tudi v severni Italiji ležišča nafte, s katerimi pa država ne more še niti zdaleč kriti svojih potreb.

Enako važna so iskanja po uranu v dolini Rendena na Tridentinskem, kjer kopljejo že tri leta. Uspeh ni izostal. Naleteli so na to dragoceno rudo, katere bodo že letos pridobili 75 ton. Strokovnjaki sodijo, da je v trentinskih gorah vsega nad 1 milijon urana. Če je to res, bo Italija pridobila na mednarodni važnosti. Zanimivo je, da so ležišča urana odkrili tudi v Jugoslaviji.

Naseljevanje slovenske zemlje

Demokrščanski tržaški poslanec Narciso Sciolis, znani nasprotnik slovenskega šolstva, je v drugi stalni komisiji rimske zbornice govoril o istrskih beguncih ter zahteval, naj takim, ki so presegli 65. leto, država zviša vzdrževalnino na 600 lir dnevno. Potlej naj se na namestijo v domu onemoglih, **kateri se bo zgradil v Sosljanu**: poitalijančevanje slovenskih krajev se torej po načrtu nadaljuje.

Škof Ancel in De Gaulle

V francoskem mestu Lionu se je dvignil ondotni pomožni škof Ancel ter obsodil, kot so že ponovno naredili francoski kardinali in škofje, nekatere načine borbe v alžirski vojni. Kristjanom in sploh ljudem ni dovoljeno, je dejal, se posluževati proti nasprotnikom sredstev, ki so sama po sebi nemoralna. Tako je prepovedano ubijati talce, delati silo civilnemu prebivalstvu, mučiti aretirance ali jih strahovati, da se jim izsilijo priznanja. Takih sredstev se ne smejo posluževati niti Francozi niti Alžirci, sploh nihče, samo zastran tega, ker so učinkovita.

Iz izjav, ki jih je dal javnosti te dni De Gaulle, izhaja pa k sreči, da se bo krvava vojna v Alžiriji, kot je upati, v doglednem času končala. Zdi se, da tečejo med generalom in voditelji upornikov daljina pogajanja, o katerih ves svet srčno želi, da bi se končala s poravnavo. Na svojem krožnem potovanju po državi je De Gaulle v mestu Bourges dejal, da se približuje dan, ko bodo »vsi sinovi Alžirije svobodno odločali o usodi svoje domačije.«

Važen Kardeljev govor

Na 9. zasedanju Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL) je imel podpredsednik vlade Kardelj v Beogradu govor, ki je vzbudil veliko pažnjo tudi v inozemstvu. Posvečen je bil kmetijstvu.

Primanjkljaj v jugoslovanski zunanji trgovini, je ugotovil Kardelj, izvira iz tega, da mora država uvažati živila iz tujine. Zadnja leta je to povzročalo čisto več ko 70 odstotkov celokupne zgube. Zategadelj je vlada sklenila narediti vse, da se dvigne poljedelska proizvodnja. V to delo ne bo vpregla le državnih posestev in zadrug, temveč tudi zasebnike, toda ne z upravnimi ukrepi, temveč zgolj z gospodarskimi sredstvi.

Zasebno kmečko posest bo država čvrsto zaščitila. V nekaterih socialističnih državah je še zmerom v veljavi Stalinov sistem prisilnega podružabljenja zemlje, toda jugoslovansko izkustvo je dokazalo, kako težke politične in gospodarske posledice izhajajo iz takega sistema. To je vzrok, je rekel Kardelj, zakaj začenjajo tudi druge socialistične države polagoma opuščati stalinsko zamisel kolhozov.

Koroški Slovenci

Voditelji manjšine so sklenili poslati obširno pritožbo zoper kršenje avstrijske mirovne pogodbe dunajski in beograjski vladi ter vsem zavezniškim državam, katere so pogodbo podpisale. Novi šolski zakon, je dejal dr. Franc Zwitter, uvaja ponovno germanizacijo koroških Slovencev, kakor sta jo po načrtu uganjali že stara monarhija in avstrijska republika.

Dunajska vlada očitno gazi mirovno pogodbo tudi s tem, da trpi na Koroškem šovinistične organizacije, katerih edini namen je se boriti proti Slovincem, čeprav bi po določilih pogodb morala taka društva — prepovedati in razgnati. Slovenci niso iz Marshallove pomoči prejeli niti vinarja in ravno tako niso še dobili nobene odškodnine za vso gmotno škodo, ki so jo utrpeli med vojno od nacistov.

Koroška je, kot uradni krogi sami priznavajo, najbolj zaostala dežela v državi.

Ricmanjci končno oproščeni!

Pred prizivnim sodiščem v Trstu se je v torek zaključila razprava proti skupini 12 Ricmanjcev (10 žensk in 2 moška), ki so bili novembra 1957 pogojno obsojeni na 4 mesece in 10 dni zapora, češ da so novembra 1954 preprečili italijanski učiteljici vstop v na novo ustanovljeno laško šolo v Ricmanjih.

O dogodku smo svoj čas obširno pisali ter dokazali, da Ricmanjci niso izvršili nobenega nasilnega dejanja, temveč le javno izrazili svojo nevoljo, ker jim šolska oblastva kljub številnim prošnjam niso hotela v vasi odpreti otroškega vrtca, v katerega bi zahajalo okrog 20 otrok. Ko so pa zvedeli, da je bila za pet ali šest od vseh vetrov zbranih italijanskih učencev takoj ustanovljena šola, jih je zgrabila tolikšna jeza, da je ob prihodu laške učiteljice niso mogli več zadrževati. Spricho nje so odločno protestirali in to je bilo vse!

Obrekovati se ne sme!

Iz Goriške nas skupina naročnikov naproša, da objavimo naslednji dopis:

»V zadnji številki Demokracije smo brali preklic, ki se takole glasi: »Z ozirom na sodno postopanje č. g. Marijana Komjanca proti našemu listu zaradi članka, ki je izšel 13. januarja 1956 pod naslovom: „Begunci in njihove podpore“, izjavljamo, da je bilo naše pisanje proti imenovanemu gospodu neutemeljeno, ker je slonelo na napačnih informacijah glede dobrotelčnih, političnih, finančnogospodarskih in drugih očitkov v njegovem delovanju in poslovanju, ki je bilo nepoporečno.«

»Č. g. Marijan Komjanc se je kot član goriške škofijske ustanove za begunce vestno držal predpisov cerkvene oblasti. Skrbel je za pomoč, zaščito in uradno poslovanje v prid beguncem. Ker ne želimo nikomur delati krivice, najmanj slovenskim javnim delavcem, priobčujemo to izjavo v svrhu poravnave sodnega postopka proti našemu listu. — Uredništvo Demokracije.«

KAKO JIM LAHKO VERJAMES

Preklic je treba priobčiti iz več razlogov: najprej zato, da vidi slovenska javnost, kako so gospodje pri Demokraciji potrebovali več ko tri leta, preden so popravili krivico, ki so jo storili slovenskemu duhovniku. K temu jih ni nagnila, kot bi človek pričakoval že pravicoljubnost, marveč, kot sami pišejo, šele »sodno postopanje« proti njihovega listu, kar ni lepo.

Drugi razlog pa je tale: slovensko ljudstvo naj spozna, kako lahko verjame gospodom pri Demokraciji, ko napadajo svoje politične nasprotnike.

Sedaj smo le še radovedni, kdaj bo tudi odgovorni urednik Kat. glasa dr. Močnik prostovoljno popravil krivico, ki jo je storil njegov list dr. Besednjaku, ko je priobčil lažno in podlo vest, da je leta 1930 iz svoje volje ukinil slovenski tisk v Italiji samo zato, da mu fašisti dajo v zameno potni list, s katerim lahko mirno odpotuje na varno v tujino.

Ali naj tudi monsignorja Močnika šele sodni postopek prisili, da izvrši najosnovnejšo dolžnost poštenega človeka?

Odvetniki dr. Tončič, Kukanja in Bologna so na torkovi razpravi osvetlili resnično ozadje ricmanjskih dogodkov ter neovržno dokazali, da ni bilo izvršeno prav nobeno nasilje. Sodišče je po krajšem posvetovanju obtožence oprostilo zaradi pomanjkanja dokazov. Pričakovali smo sicer, da bodo sodniki Ricmanjce oprostili, ker niso zakrivali kaznivega dejanja, vendar smo lahko zadovoljni, da so se končno rešili skrbi, ki jih je toliko let mučila.

Naj še pripomnimo, da Ricmanjci kljub novim prošnjam in posredovanju občine niso še do danes dobili otroškega vrtca. Ker se zdi, da je za reševanje tega vprašanja pristojen italijansko-jugoslovanski odbor za zaščito narodnih manjšin, je najbolje, če Ricmanjci vložijo pritožbo tudi na tajništvo odbora, ki bo prihodnjič zasedal v Rimu.

OBISKI V VATIKANU

Janez XXIII. bo sprejel v kratkem celovrstno pomembnih osebnosti, tako grško vladarsko dvojico, indonezijskega državnega poglavarja Sukarna, generala De Gaulle in predsednika argentinske republike Frondizija.

Pozornost je vzbudila tudi avdiencia beograjskega nadškofa Ujčiča, in sicer zato, ker je ob odhodu v Rim pozdravil na letališču nadškofa tudi zastopnik Titove vlade, kar se je po dolgih letih prvič zgodilo. Iz tega mnogi sklepajo, da se v Jugoslaviji odnosi med kat. Cerkvijo in državo polagoma boljšajo in da je imel Ujčičev obisk pri papežu tudi svoj politični pomen.

STRAHOVITO OROŽJE

Pred vojaškim odborom ameriškega parlamenta je znanstvenik Bailey opisal novo orožje, ki ga je izumil. V resnici pa niti ne gre za pravo orožje, ampak samo za radioaktivne smrtonosne žarke. Bailey je pri poizkusih z opicami ugotovil, kako elektromagnetski valovi ob neki določeni višini valovanja in, če so usmerjeni proti možganskim živcem, povzročijo smrt že v petih minutah.

Če se bodo taki smrtni žarki izkoristili v vojaške namene, bodo v prihodnji vojni

eno najstrahovitejših bojnih sredstev. Od žarkov zadeti sovražniki bodo cepali kot muhe.

LETNI DOHODEK AMERIŠKE DRUŽINE

Srednji letni dohodek ameriške družine (ZDA) znaša okoli 5.000 dolarjev ali nekaj nad 3 milijone lir. Med družinami pa so seveda znatne razlike, in sicer:

V ZDA je vsega skupaj okoli 44 milijonov družin. Od teh so imeli lansko leto (1958) 4 milijoni družin dohodek nad 10.000 dolarjev ali nad 6 milijonov lir. Od 5 do 10.000 dolarjev je doseglo 18 milijonov družin. Obe navedeni skupini spadata med imovitejše prebivalstvo. So pa tudi revni sloji in od teh je imelo 15,5 milijona družin dohodek od 2.000 do 5.000 dolarjev, 6,5 milijona družin pa manj kot 2000 dolarjev (1.200.000 lir).

Ameriška družina ima povprečno nekaj manj kot 4 člane.

CHURCHILL V AMERIKI

Stari državnik je na letalu prispel v Washington, da se sestane z Eisenhowerjem, ki ga že pet let ni videl. Oba sta najprej obiskala v bolnišnici Dullesa, kateremu je rak že tako izčrpal moči, da ne hodi več, ampak se premika na vozičku. Ko je zagledal Churchilla, je bil ganjen, zakaj zavedal se je, da ga nikoli ne bo več videl. Isti občutek je moral imeti Eisenhower tudi o sebi, kajti njega je že dvakrat udarila kap, Churchill ima pa že 85 let in zato je gotovo, da je prišel poslednjič v Ameriko se posloviti od prijateljev in sobojevnikov v zadnji vojni.

Toda neugnani Churchill je prišel v Washington tudi z namenom, da podpre Mac Millanovo politiko do Sovjetske Rusije in Nemčije. Amerikance hoče prepričati, da je na sestanku s komunisti v Ženevi trenutno umestna taktika večje prožnosti, ker ves svet pričakuje in upa, da pride vsaj do delnega pomirjenja med zapadnim in vzhodnim svetom. Če se pogajanja v Ženevi razbijejo, naj pade očitna odgovornost na boljševike.

Churchillu se zdi to potrebno tudi za stran tega, ker bodo na Angleškem v kratkem volitve, pri katerih želi, da bi konservativna stranka zmagala. Volilnega boja se bo udeležil kot kandidat tudi Churchill.

Praznovanje dneva nekoč in v naši dobi

(Nadaljevanje s 1. strani)

stvo ne dajeta človeku posebnih pravic, temveč, kot beremo v znamenitem delu slovenskega krščanskega socialca Andreja Gosarja »Za nov družabni red«, samo produktivno ali sicer socialno koristno delo, s katerim človek prispeva svoj delež k vzdrževanju in napredovanju človeške skupnosti. Izkoriščevalcem tujega dela, h katerim spadajo tudi brezdelneži in lenuhi, je treba napovedati boj do kraja.

RAZLIKE OSTANEJO

S tem, da si ta krščanska misel nezadržno utira pot v bodočo družbo, pa ni rečeno, da izginejajo idejna nasprotja med ljudmi in raznimi gibanji, zakaj razlike so danes morda še globlje in ostrejše, kot so bile nekoč. Nasprotja izginejajo le glede ocenjeva-

nja vrednosti in pomena dela, ne pa v drugih rečeh.

V prvi vrsti ostanejo nespremenjene razlike v mišljenju o smislu in smotru človeškega življenja in o končni obliki bodoče družbe. Za nas na primer ne morejo biti ideal človeškega sožitja »ljudske komunee« kitajskih komunistov, katere niso nič drugega kot vojašnice ali prisilne delavnice, kjer morajo ljudje izvrševati le ukaze, ki prihajajo od zgoraj, in misliti le tako, kakor jim je zapovedano. V marsičem vladajo podobne razmere tudi v drugih komunističnih državah.

Naš ideal bodoče družbe je zveza svobodnih ljudi, ki imajo lahko tudi svoje lastne ideje in okuse ter jih smejo tudi izraziti in se zanje potegovati. Brez take svobode človek neha biti človek in njegovo življenje zgubi sleherno vrednost in vsebino.

Tržaškega

OBCINSKI ODBOR

Pretekli ponedeljek je tržaški občinski odbor razpravljal o gradnji novega vodovoda, ki naj bi ga napeljali iz spodnje Furlanije. Vodovod je zaradi povečanja tržaškega prebivalstva in industrijskih podjetij nujno potreben, toda zanj je potrebnih pet milijard, ki jih občina ne zmore. Zato so pretresali možnost, da bi ga zgradili z državnimi prispevki in posojili.

Dalje je odbor obravnaval prošnjo Vsedržavnega združenja prodajalcev knjig na stojnicah, da bi se tudi v našem mestu pridil knjižni sejem. Prošnji so načelno ugodili, toda pod pogojem, da se lahko udeležijo prireditve tudi domači knjigarnarji.

Glede predstavnikov občine v komisiji za trge s sadjem, z zelenjavo, ribami in mesom je odbor izrekel mnenje, da bi morali biti imenovani vanjo strokovnjaki.

STAVKA KOVINARJEV

V ponedeljek in torek so po vsej Italiji stavkali kovinarji. V Trstu je stavkalo nad 92, v Tržiču pa nad 91 odstotkov delavcev, ker jim podjetniki nočejo izboljšati prejemkov, čeprav so se dobički znatno povečali, medtem ko so plače nameščencev ostale skoraj nespremenjene.

Zahteve so popolnoma upravičene, kajti po uradnih podatkih se je v razdobju 1954-57 proizvodnja kovinarske industrije v Italiji povečala za 42,9, storilnost delavcev pa za 41,4 odstotka.

DRAGINJSKA DOKLADA

Ker je državni statistični urad ugotovil, da so se pocenile nekatere življenjske potrebščine, se je od 1. maja znižala za eno točko draginjska doklada, ki jo prejema delavci in uslužbenci raznih kategorij. Toda ugotovitve urada veljajo bolj za severne pokrajine Italije in ne za Trst, kjer so cene življenjskih potrebščin ostale nespremenjene. Zaradi tega so tržaški delavci protestirali ter zahtevali, da ostane draginjska doklada v Trstu nespremenjena.

Boljunec:

PRETRESLJIVA NESREČA

V torek se je v Boljuncu pripetila nesreča, ki je globoko presunila vso vas. Družina Valussi, kateri po domače pravijo pri Tomažu, je po tragičnem naključju za vedno zgubila edinega sinčka Fabija, ki mu je bilo komaj 20 mesecev. Fantek se je najbrž hotel poigrati z vodo, ki jo je mati pustila v škafo pred hišo, a se je preveč nagnil na rob posode, tako da je padel v vodo in utonil.

To se je zgodilo, medtem ko je mati pripravljala kosilo in se je sinček brezskrbno igral na dvorišču. Mama ga je sicer trajno nadzorovala, toda nesreča se je zgodila v nekaj sekundah. Ko ga je potegnila iz škafo, je bilo prepozno: Fabijeva duša je že bila v večnosti.

Hudo prizadetim staršem in sorodnikom izrekamo globoko sožalje!

NABREŽINA

Na seji, ki je bila v torek, je občinski svet najprej odobril pravilnik, ki določa pravice in dolžnosti učiteljic v občinskih otro-

ških vrtcih. Zatem je sprejel ponudbo tržaške občine, da bo proti plačilu 240 tisoč lir na mesec skrbela za odvažanje smeti v Sosljanu, Devinu in Stivanu. Na koncu je svet proučil in odobril več prošenj za nakup občinskega zemljišča, ki so jih vložili zasebniki. Omenimo zlasti prošnjo Urada za delo, ki namerava zgraditi lastno poslopje v naši občini. Svet je ustanovi dal na razpolago 1500 m zemljišča v bližini kamnoseškega podjetja Pizzul v Nabrežini.

Urad za delo, ki ima sedaj sedež na županstvu, je sicer želel, da bi novo poslopje lahko zgradil v Sosljanu, toda tu občina nima primerne zemljišča.

RAZSTAVA CVETLICE

V nedeljo so zaključili mednarodno cvetlično razstavo v Pomorski postaji. Razstavo si je ogledalo nad 40.000 ljudi, med katerimi je bilo mnogo tujcev, strokovnjakov in trgovcev, ki so sklenili nekaj ugodnih kupčij. Med razstavljenim cvetjem sta vzbujali mnogo zanimanja zlasti rastlina »lithos insularis« ter »epifiti«. V spomin na razstavo je posebna vrsta vrtnice dobila ime po Trstu, medtem ko so neki nagelj nove sorte imenovali po Jadranskem morju. Pred zaključkom razstave so bile podeljene nagrade cvetličarjem, ki so razstavili razne cvetlične skupine. Med drugimi so bile nagrajene cvetličarne Orchidea in German iz Trsta ter Voigtländer iz Gorice. Tržaška cvetličarna Vertovec je pa prejela diplomo in srebrno kolajno za nekatere razstavljene rože in rastline, ki so zelo cenjene. Na splošno so naši domači cvetličarji zadovoljni. Pokazali so, da lahko uspešno tekmujejo z najbolj priznanimi cvetličarskimi podjetji v Italiji. Številni obisk tujcev, med katerimi je bilo tudi mnogo Jugoslovancev, pa dokazuje, da si je tržaška razstava cvetlic utrla pot v mednarodni svet.

RAZSTAVA VIN V BUTRIU

Danes so v Butriu odprli deželno vinsko razstavo, na kateri sodeluje 74 vinogradnikov iz videmske, goriške in tržaške pokrajine. Vina tržaškega področja razstavljajo Peter Hrevatin iz Milj (malvazijo), Ivan Purič iz Velikega Repna (teran), Edvard Guštin s Cola (teran), Josip Ota iz Boljunca (sauvignon), Josip Bolčič iz Boljunca (refošk), Rosario Orlando iz Šent Jerneja (sladko malvazijo), posestvo Sergas iz Milj (merlot), posestvo Parovel iz Milj (malvazijo) in Giuseppe Rosin iz Svete Marije Magd. Zg. Obiskovalci si lahko kupijo razstavljen vina. Posebna komisija bo ocenila razne vinske vzorce.

OBVESTILO ŽIVINOREJCEM

Zavoljo tehničnih in upravnih vzrokov ter omejenega števila goveje živine iz alpskih predelov, katere nakup je bil organiziran po zakonu z dne 21. novembra 1956, morajo biti goveda uvožena najkasneje v prihodnjem mesecu. Zato se bodo sprejemala naročila za nakup samo do 11. maja t. l.

SPREJEMNI IZPITI

Ravnateljstvo slovenske nižje srednje šole v Trstu sporoča, da traja rok za vlaganje prošenj za sprejemne izpite do 30. maja. Prošnje sprejema tajništvo vsak dan od 9. ure dalje. Vsa potrebna pojasnila boste dobili na tajništvu šole.

Virgilu Iščeku v spomin

Da so orožniki in vojaki v kali udušili napad na tiskarno, se zdi, da vendar ni bil zgolj slučaj. Slutili smo, da rimski vladi naposled ni hodilo v politične račune, da se zažge stavba, v kateri se je tiskalo glavno glasilo slovenske in hrvatske manjšine v Italiji. Dogodek bi bil globoko odjeknil izven meja Julijske krajine ter utegnil tudi resno skvariti odnose do sosedne Jugoslavije, s katero je Giolitti komaj pred meseci podpisal mirovno pogodbo v Rapallu.

Pri vseh nasilstvih, ki so jih fašisti počenjali po naši deželi, je sicer policija, kot je razvidno iz mojega opisa, vselej zamežala, toda kar se tiče Edinosti, je generalni civilni komisar Mosconi prejkone dobil iz Rima

37.

Dr. E. BESEDNJAK

navodilo, naj nekoliko bolj pazi, da bi z njenim požigom ne nakopal vladi nepotrebnih sitnarij. To se je videlo tudi iz tega, da je Mosconi dal namestiti v našo tiskarno stalno stražo in celo vojaštvo.

Da je temu skoro gotovo bilo tako, smo spoznali že pri poskušenem naskoku na tiskarno 18. aprila, se pravi tri dni pred tistim, ki sem ga ravnokar omenil.

NEPRIJETNO DELO V UREDNIŠTVU

Fašisti so se ob 6. uri popoldne v več skupinah kričaje usuli v ulico sv. Frančiška z očitnim namenom, da vdrejo v tiskarno. Toda ko so orožniki to opazili, so šli napadalcem nasproti ter skušali potegniti čez ulico verigo svojih teles. Po kratki borbi se jim je to tudi posrečilo.

Le manjša skupina fašistov se je pognala do vhoda v tiskarno, kjer so razbili nekaj šip. Ko so pa spregledali, da verige ne bodo mogli predreti, so se fašisti kričaje umaknili. Samo po sebi se razume, da ni bil noben napadalec aretiran. Hudodelci so se mogli nemoteno vrniti v mesto.

V tiskarni nastanjeni orožniki so iz previdnosti kljub temu telefonirali na poveljništvo policije, zahtevajoč ojačenja. In res je ob 7. uri pridrdral pred Edinost tovornik, poln stražnikov. Ulico sv. Frančiška so na obeh dohodih zaprli, tako da je bil vsak promet po njej ustavljen. Stavci v tiskarni so navzlic razburljivemu ozračju seve morali nadaljevati z delom in ravno tako smo mi v uredništvu, čeprav vznemirjeni, sedeli pri mizah in pisali, obveščajoč javnost tudi o tem, kar smo pravkar doživljali.

JOSIP LAVRENCIČ

Na podeželju so se medtem seve nadaljevale običajne nezakonitosti. Tako nam je že naslednji dan po opisanem skušenem napadu na Edinost prispelo iz Postojne poročilo, kaj se je zgodilo Josipu Lavrenčiču, poznejšemu zastopniku Slovencev v rimskem parlamentu.

Trije komaj v Postojno doseljeni Italijani so iskali Lavrenčiča in njegovega sina po mestu ter ju končno našli v gostilni »Tihi dolini«. Pred poslopjem so vpili, da žele govoriti z Lavrenčičem. Ta se je nekaj časa pomišljal, a naposled stopil na ulico, da zve, kaj od njega hočejo. Sporočili so mu, da so dobili iz Trsta od »organizacije bojnikov« ukaz, naj s sinom v 48 urah zapusti Julijsko krajino ter se preseli v Jugoslavijo. Če se

(Nadaljevanje na 5. strani)

Dopisi iz Goriške

GORIŠKI MESTNI SVET

Goriški občinski svet je v sredo preteklega tedna nadaljeval razpravo o mestnem regulacijskem načrtu.

Iz načrta povzemamo, da bo občina potrošila za javna dela v prihodnjih 30 letih 5 milijard in 800 milijonov lir. Poleg drugega bodo zgradili novi mestni vodovod, ki bo stal 300 milijonov lir.

Razpravo bodo nadaljevali šele 15. maja. Do tedaj lahko izročijo občinski svetovalci upravnemu odboru svoje pismene predloge.

Preden je odbornik za javna dela dr. Terenzio začel čitati poročilo o novem regulacijskem načrtu, je izrekel nezadovoljstvo odbora zaradi majhnega zanimanja prebivalstva in zlasti svetovalcev za to prevažno vprašanje.

Pred začetkom seje je komunistični svetovalec Batti zaprosil župana za pojasnilo, zakaj ni mestna uprava objavila ob prazniku osvoboditve 25. aprila nobenega letaka. Dr. Bernardis je odgovoril, da je besedilo posebnega oglasa pripravljeno, a ga ni utegnil pregledati, ker je moral odpotovati v Verono ter bil nekaj časa tudi bolan. Kljub temu pa mestna uprava ni pozabila na praznik osvoboditve, saj je poskrbela za mašo in venec na spomenik padlim. Toda Batti se ni zadovoljil z odgovorom, češ da je pričakoval, da se bo občina pomembnega dneva spomnila na bolj viden in svečan način.

Ob koncu je svet sprejel sklep, naj se odvzame obrtnica obrtniku, če je imel obrat zaprt tri mesece ali ga v tem času sploh ni odprl. Lastnik se bo izjemoma lahko opravičil z boleznijo, vendar obrat ne bo smel v nobenem primeru biti več ko 6 mesecev zaprt.

POKRAJINSKI ODBOR

Goriški pokrajinski odbor je na zadnji seji najprej uredil gmotni položaj nekaterih svojih nameščencev in vprašanje socialne pomoči za nezakonske otroke, za katere skrbi pokrajina. Nato je sklenil razpisati dražbo, na kateri bodo oddali gradbenim podjetjem popravilna dela za umobolnico v znesku 700 tisoč lir.

Dalje je odbor imenoval posebno razsodišče, ki bo ocenilo načrte za zgradnjo nove pokrajinske industrijske šole v ul. Duca d'Aosta. Poslopje bo stalo 400 milijonov.

IZ STEVERJANA

Števerjance je z velikim zadovoljstvom prešinila vest, da je Vzhodno-furlanski vodovodni konzorcij poslal županstvu osnutek, po katerem bodo tudi Števerjanci oskrbljeni s pitno vodo. Načrt predvideva napeljavo vode v Števerjan in njegova naselja od dveh strani: iz oslavskega vodnega zbirnika bi speljali cevi na števerjanski vrh in na Valerišče, medtem ko bi Jazbine dobile vodo iz novega vodovoda v Gradiškuti. Ob gradnji tega vodovoda je namreč prefektura prispevala primeren znesek. Položili so debelejšje cevi zato, da bi lahko dobavljale vodo tudi Jazbinam.

To je zopet žarek upanja, da se vprašanje o oskrbi naše občine z vodo zgane z mrtve točke. Naša občina je namreč edina, ki se mora že nad 40 let boriti za to najbolj vsakdanjo, a najvažnejšo ljudsko potrebo.

Prejšnjo sredo je tudi v našo vas prišla strokovna komisija, ki je s posebnimi napravami ugotovila zdravstveno stanje pljuč šolskih otrok, trgovcev, gostilničarjev, mlekarnarjev in drugih oseb. Komisija je obiskala vse tri slovenske občine. V torek je bila v Sovodnjah, v četrtek pa v Doberdolu. Fotografске posnetke so odnesli s seboj v Trst, kjer jih bodo zdravniki pregledali ter morebitne ugotovitve sporočili prizadetim osebam. Takšni pregledi so zelo umestni, ker pravočasno ugotovijo jetično okužitev ter preprečijo njeno širjenje.

SMRT SLOVENSKEGA DUHOVNIKA

Prejšnjo sredo je po hudi bolezni umrl v bolnišnici sv. Justa župnik Karel Reja. Pokojnik se je rodil v Biljani 1888. leta. Pastiriral je v Kobaridu, Breginju, Ročah ter v Ročinju, od koder je prišel po zadnji vojni v Rupo. Tu si je prizadeval, da je vas postala samostojna župnija, medtem ko je prej spadala pod mirensko faro. Upravljal je obnem lepo vasico Peč na bližnjem griču.

Pokojnika so pokopali 1. maja na rupenskem pokopališču. Pogreba se je udeležila kljub hudemu nalivu velika množica vernikov. Poslednjo čast mu je izkazalo 18 poklicnih sobratov. Zadušnico je daroval msgr. Alojzij Novak, ki pa je spregovoril vernikom tudi nekaj besed o važnosti duhovniškega poklica.

Ob grobu se je v imenu Rupencev in Pečanov poslovil od pokojnika z lepim govorom sovodenjski občinski svetovalec Karel Černic. Pevci so v cerkvi in na grobu zapeli dve lepi žalostinki.

Pokojni župnik je bil vnet prosvetni delavec. Kot pevovodja je z največjo vnetostjo gojil tudi narodno pesem. Naj mu bo dobri Stvarnik bogat plačnik. Sorodnikom izrekamo globoko sožalje.

VISOKA OBLETNICA

Kot smo že poročali, je goriški župan na zadnji seji občinskega sveta proslavil 94. obletnico rojstva znamenitega našega rojaka arhitekta Fabjanija.

Slavljenec je praznoval visoko obletnico 29. aprila. Fabjani je doma iz prelepe kraške vasi Štanjela. Njegove obletnice so se spomnili vsi tržaški in goriški listi. Poudarili so, da je njegovo ime zaradi številnih umetniških stvaritev, ki jih je zapustil na Dunaju, v Pragi, Ljubljani, Trstu in v Gorici, zaslovelo v mednarodnih umetniških in znanstvenih krogih.

Čut in ljubezen do stavbarske lepote mu je že v zgodnji mladosti navdihnil naš čudoviti Kras s svojo prirodno površinsko in podzemsko arhitektoniko.

Ob njegovi visoki obletnici prosimo goriški in tržaški Slovenci Stvarnika, da ga ohrani zdravega in žilavega še na mnoga leta v korist obeh tukajšnjih narodov.

RODITELJSKI SESTANEK

Ravnateljstvo NIže srednje šole (gimnazije) v Gorici Vas vljudno vabi na roditeljski sestanek, ki bo v nedeljo, 10. maja ob 10.30, na šoli v ul. Randaccio. Ker je to zadnji sestanek, ki bo v nedeljo, 10. maja, ob 10.30 bo udeležba številna.

Virgilu Ščeku v spomin

(Nadaljevanje s 4. strani)

pozivu takoj ne pokori, ga bodo s silo odpremili čez mejo.

Ko so Postojnčani za to zvedeli, jih je prešinilo pravo ogorčenje. Nezaslišano je namreč bilo, kako si komaj priseljeni tuji upajo siliti domačina, naj se s sinom nemudoma odstrani iz države. Ker je to bila očitna protizakonitost, se je Lavrenčič odločno uprl: brez odlašanja se je zgasil pri postojnskem civilnem komisarju Cavalliju, zahtevajoč, naj ga zaščiti. In res so fašisti to pot popustili ter svoj protipostavni ukaz preklicali.

CERKEV »STAREGA SV. ANTONA«

Edinost je komaj priobčila to vest iz Postojne, ko je bila primorana pisati o novi krivici, ki se je zgodila našemu narodu, in sicer to pot na verskem področju v Trstu. Stvar se mi zdi važna, ker je krivica ostala do današnjega dne neporavnana: gre za slovensko službo božjo v cerkvi Starega Sv. Antona, stoječi v starem mestu nasproti škofijski palači.

V njej sta bili slovenska pridiga in slovensko petje udomačeni od časa, odkar je bila odpravljena slovenska pridiga pri Sv. Justu, to je približno od leta 1895 ali 1896. Poslednji slovenski pridigar pri Sv. Justu je bil kanonik Ivan Slavec. Slovensko službo božjo pri Starem Sv. Antonu je spremljal lep pevski zbor, katerega so tudi Italijani in v bližini stanujoči Nemci prav radi poslušali. Ko je bil od l. 1906 do 1908 tam kaplan današnji monsignor Jakob Ukmar, je v cerkvi predeval tudi slovenski veronauk, kateremu je večkrat prisostvoval tedanji škof Nagl, ki je bil Nemeč, a do Slovencev pravičen.

Po prihodu Italije v Trst so se pa razmere pri Starem Sv. Antonu temeljito spremenile. Slovenska pridiga in slovensko petje sta bila fašistom trn v peti. Predrznili so se celo slovensko službo božjo motiti in naglas prekinjati pridigarja.

ITALIJANSKA DUHOVŠČINA POPUSTILA FAŠISTOM

Sveta dolžnost župnikova je bila, da se nasilnežem upre in odločno ter do kraja brani naravno pravico vernikov do službe božje v materinem jeziku, zlasti še, če se je skozi desetletja udomačila in priljubila. Pri nedeljski slovenski sv. maši ob 7. uri je bila tudi zavoljo lepega petja cerkev nabito polna. Toda kaj je župnik naredil? Dne 14. aprila je sklical sestanek italijanskih tržaških župnikov, ki so enostavno sklenili, naj se slovenska služba božja v tej cerkvi — odpravi!

Izgovarjali in opravičevali so se, da so morali to storiti, ker se italijanski verniki pritožujejo zoper rabo slovenščine. Duhovnik, kateri je o žalostni zadevi poročal v Edinosti, je pa napisal, da je to »gola izmišljotina«, kar lahko on in »drugi gospodje, ki so kaplanovali v tej cerkvi, lahko s prisego potrdijo«. Par fašistovskih razgrajčev seve niso bili že — »verniki«. Če bi se še drznili motiti službo božjo, bi bilo le treba poklicati policijo ter jih zapreti, pa bi bila stvar urejena.

(Nadaljevanje)

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ SV. PETRA SLOVENOV

Pred časom smo v Novem listu poročali, da nameravata šempeterska in sovodenjska občina ustanoviti skupen konzorcij za babiško službo, kar smo pa odločno odsvetovali, ker vemo, da ena babica ne bo mogla vestno in uspešno izvrševati težke in odgovorne službe v tako obširnem okolišju. Občini sta veliki in dosti vasi leži tudi v gorskem svetu. Toda občini sta kljub temu ustanovili skupen konzorcij, da s tem zmanjšata izdatke. Načelo varčevanja je sicer samo po sebi pravilno. Toda ko gre na račun zdravja naših mater in otrok, postane neumestno in vse obsodbe vredno. Saj tvegajo matere na porodih celo pri najvestnejši zdravniški oskrbi večkrat življenja. Kakšnim nevarnostim so izpostavljenе šele tedaj, ko je babiška oskrba slabo organizirana! Očitno gre v tem primeru za ukrep, ki so ga gospodje odborniki zelo površno premislili in s tem dokazali, da slabo poznajo razmere, v katerih naše matere živijo.

Naposled so vendar tudi v Kosci uredili odtočne kanale. To javno delo je bilo nujno potrebno, saj se je gnojnica ob deževju pretakala v potokih čez vaške poti. Po dokončanem delu je bil likof, ki so se ga udeležili tudi vsi družinski poglavarji in občinski upravitelji.

Pri delu so namreč vsi vneto pomagali.

IZ PRAPOTNEGA

Ze večkrat smo v Novem listu trdili, da je Idrijska dolina eden najbolj zapuščenih kotov v furlanski pokrajini. Če se hočete

prepričati, kako je zapuščena, si oglejte n. pr. cesto, ki pelje iz Ibane v Klinac. Po njej je vožnja skoraj nemogoča; zelo slab je zlasti njen zadnji 4-kilometrski del, ki vodi od razpotja Kordomac do obmejnega prehoda. Po naši sodbi bi moral biti prav ta del ceste najboljši, ker vodi do državne meje.

Kje je pravi vzrok, da so naše ceste zapuščene? Naša občina mora skrbeti za cestno mrežo, ki znaša kar 50 km. Dohodki občine so pa tako nezadostni, da more le s težavo plačati svoje uradništvo. Občinskih davkov pa tudi ne more povečati, saj mnogi občani ne morejo plačati niti sedanjih.

Očitno je, da ji morata priskočiti na pomoč država ali pokrajina. Ena ali druga naj prevzame v upravo vsaj glavno občinsko cesto, ki vodi po dolini v Jugoslavijo. Po podpisu videmskega sporazuma je promet na njej zelo narastel.

Vprašanje, ki ga obravnavamo, je zelo važno. Če bi bilo nekoliko več ljubezni do našega bednega prebivalstva, bi ga lahko v kratkem rešili in naši ljudje ob meji bi bili državi in pokrajini iz srca hvaležni.

IZ REZIJE

Ze večkrat smo čitali v Novem listu, kako propada v Beneški Sloveniji živinoreja. Isto se dogaja tudi pri nas. Čeravno imajo povsod dosti gorskega sena, ljudje živino prodajajo, ker se ne marajo več ukvarjati z živinorejo. Lahko trdimo, da je v Reziji danes tisoč glav manj živine kot pred 10 leti.

Letos so pri nas naštel le 446 krav, 162 telet, 526 koz, 209 ovac, 2 muhi in 5 bikov.

Pred 10 leti so n. pr. zaklali še 317 praščev, medtem ko so jih letos v vsej občini samo 16. Če pomislimo, da so v naši občini 1949. leta redili 119 krav in 62 telet več kot letos, je to dovolj jasen dokaz, kako tudi pri nas trajno propada živinoreja. Z njo pa je žal propadlo razmeroma veliko bogastvo. Pri nas se sicer ljudje ne izseljujejo tako usodno kakor v Beneški Sloveniji, kajti Režijan zelo nerad zapušča za trajno svoj dom, pač pa se pri nas vedno bolj praznijo hlevi, čeprav bi nam ravno živinoreja pripomogla k boljšemu življenju.

Zelo bi bilo koristno, da bi se pri nas bolj ukvarjali s praščerejo, ki omogoča kmečki družini krepko prehrano.

TRBIZ

Naša gospodarska stiska, ki jo povzroča pomanjkanje avstrijskih turistov, ki zaradi položaja na Južnem Tirolskem bojkotirajo Italijo, se ni še nič zmanjšala. Kar ne vemo več, kako bi si pomagali iz zagate, da bi bili kos vsakdanjim dajatvam, ko ni nobene druge možnosti zaposlitve izven tujskega prometa. Nekateri mislijo, da se bodo rešili gospodarskega poloma po nepošteni poti. Tako se je zgodilo, da je bilo ukrađenih v obmejnih vasicah sosedne Avstrije več glav živine. Sledi so pokazale, da je bila živina odpeljana v Italijo. Pred nedavnim so avstrijski policaji ulovili nekaj tihotapcev iz Trbiža, ki so vtihotapili v Avstrijo več tisoč parov rokavic, katere so bile v prodaji celo na Dunaju. Najhuje je pa bilo to, da so pred kratkim do zdaj še neznan zlikovci v isti noči izvršili v Trbižu na glavnem trgu kar štiri vlome, in sicer v novo palačo Telve, v cerkev, v sedež avtoprevoznega podjetja Ribit ter v občinsko hišo, kjer so odnesli iz blagajne, kot poročajo, okoli 170.000 lir.

80

V SONCU IN SENCİ

(Usoda Habsburžakov)

R. B.

Podobno volilno geometrijo, s pravnim videzom, je ustvarila v avstrijski državni polovici Auersperg-Lasserjeva vlada leta 1873. Po slovenskih krajih so si nemški veleposestniki že z maloštevilnimi glasovi priborili poslanca. Kmetje, ki jih je bilo tri četrtine, so imeli zato manj poslancev kot neznatna manjšina nemških mogočnikov.

Podobno se je godilo na Češkem, kjer so se Nemci in Čehi divje borili celo za vsak sedež v obmejnih narodno mešanih občinah.

Na Primorskem je vlada stalno izigravala Slovence in Italijane ene proti drugim. Podpirala je na primer italijanščino kot uradni jezik celo na okrajni sodnji v Kanalu, kjer sploh ni bilo nobenega Italijana.

Od vseh strani so se oglašali ugovori, a ni nič pomagalo. Cesarska in ministrska politika je drsela po izhojenih kolesnicah vedno bolj strmo navzdol.

Poseben mojster v taki politiki »od danes do jutri«, brez pogledov v bodočnost, je bil ministrski predsednik grof Edvard Taaffe. Mož, ki je vodil notranjo in zunanjo politiko Avstrije kar od leta 1879 do l. 1893, se je držal načela, ki so ga šegavi Dunaj-

čani označili kot »Edijevo klobasanje«. Obstajalo je v ministri želji, da bi podložniki v slogi politično in kulturno mirno dremali. Cesarska milost jim bo že po svoji uvidevnosti vrgla tu pa tam kako drobtinico.

Taaffejeva vlada je predstavljala pravo sliko vseh avstrijskih vlad od leta 1804 dalje. Delovale so v pravcu, da nikakor ne kaže odstranjevati napak in težav, v katere je monarhija zabredla; saj če se ene rešimo, se pojavijo dve, tri nove, torej naj vse lepo ostane pri starem in klobasarimo dalje. Kvečjemu »divide et impera«, to se pravi, izigravaj narode med sabo, pa bomo ostali v ravnotežju in na vladi.

Takih misli je bil tudi Franc Jožef, ki je v svojem grofu in ministru imel vdano orodje. Taaffe se je sam imenoval »cesarski minister«. V naslovu je zvenel ves njegov program: biti cesarju na voljo. Tega se je tudi zvesto držal vseh svojih štirinajst let vladanja.

Država je ostala prepuščena ministrski in uradniški samovolji, prekriti z videzom ustavnosti. Franc Jožef in njegovi politični pomagači so se predvsem trudili, da bi za-

vrlji vsako težnjo podložnih narodov po narodnih pravicah.

V tej točki so se pa zmotili; čas jih je prehiteval, kakor je cesarja v njegovi družinski politiki.

Borbe našega naroda

Taaffejeva doba je bila tudi za Slovence razdobje nekega političnega spanja, ki je prav hodilo cesarsko-nemški politiki. Kričdo so pa nosili tudi naši »narodni očetje in pervaki«, ki so se radi sončili v cesarski milosti in radi uživali spoštovanje pri oblastvih.

O, tudi takrat je bilo slovenskemu ljudstvu takih »narodnih voditeljev« na pretek. Ze ob avstrijsko-ogrski pogodbi so nekateri slovenski poslanci glasovali zanjo, ker jim je vlada obljubila gorenjsko železnico.

Slovenski politiki so se razcepili v »stare« in »mlade«, med pristaše Bleiweisa in slednike Levstika, Jurčiča, Vošnjaka, Tomana in drugih. Stari so po Taaffejevem poznejšem zgledu hoteli ohraniti vse pri starem; zakaj nevaren se jim je zdel sleherni napad na cesarsko-kraljevo Avstrijo, v kateri so videli jamstvo za pravice slovenstva.

Kako bridko so se motili, je že pokazala borba za majhne, drobne narodne pravice.

(Dalje)

POZABLJENI PREGOVORI

NI VSAKDO MOŠKI, KI KLOBUK NOSI
VSAKA LISICA HVALI SVOJ REP

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Filmski festival v Cannesu

Dne 30. aprila se je začel filmski festival v Cannesu. Odprli so ga z italijanskim filmom Policarpo, ki ga je režiral Mario Soldati. Bil je dobro sprejet, vendar pa ni posebno navdušil, ker je zajet iz tipično italijanskih razmer ob koncu prejšnjega stoletja in ni posebno zanimiv za tuje občinstvo.

Jugoslavija je zastopana na festivalu s srbskim delom »Vlak brez voznega reda«.

Kritiki so s filmi, ki jih predvajajo na letošnjem festivalu, precej bolj zadovoljni, kot so bili z lanskimi. Vsaj prvih pet dni je nudil festival precej novega. Presenetil je zlasti mladi francoski režiser François Truffaut s filmom »Les 400 coups« (smiselno »400 jih je zagodel«), ki prikazuje pol veselo, pol žalostno zgodbo »pokvarjenega« dečka, ki ga izključijo iz šole in pošljejo v poboljševalnico, od koder pa pobegne, da bi uresničil svojo najbolj vročo željo — da bi namreč videl morje. Res se srečno priklati do obale Oceana in se ves blažen zastrmi v sinjo gladino morja — morda bo na njem našel pravo pot v življenje. Kritiki pravijo, da je v filmu precej avtobiografskega, zlasti pa mnogo poezije in lepote.

NE POMAGA NITI ROMY SCHNEIDER ...

Pohvalili so ameriški film »Compulsion« Richarda Fleischerja, ki je znan hollywoodski režiser, in češki lutkovni film »Sen kresne noči«, ki ga je režiral slavni »lutkar« Trnka. Dober je argentinski film »Zafra«, ki je prikupen zlasti zaradi novega okolja, ki ga prikazuje. Avtorji filma so namreč v njem

MAJSKA ŠTEVILKA MLADIKE

Izšla je majska številka tržaške revije Mladika, ki je s tem ujela svoj redni ritem izhajanja. Še vedno je zelo rečna na izvornem pripovedništvu, saj prinaša samo eno izvorno pripovedno delo. To je nadaljevanje povesti iz časa naseljevanja Slovencev Moč ljubezni, ki jo piše Franc Jeza. Salvatore Kollwitz pa je prevedel novelo nemškega pisatelja D. Hermana »Iz spominov starega rudarja«. Pripovedništvu, prevedenemu ali izvornemu, bi moralo posvetiti uredništvo mnogo več skrbi, saj zdaj napravlja revija v tem pogledu skoro vtis popolne brezbržnosti in zanemarjenosti.

Boljše je zastopana v tej številki poezija, za kar imata zaslugo mladi pesnici Bruna Pertot in Neva Rudolf. Pesmi Branka Bohinca so ponekod še zelo začetniške (n. pr. »Kako drdra življenje v hrupen dir« (!)). Ni pa izključeno, da se skriva v Jožetu Pirjevcu talent.

Poleg številnih kratkih poročil o prosvetnem in kulturnem življenju je omeniti zlasti članek Ivana Artača o nezaposleni tržaški mladini, ki daje reviji nekaj aktualne note, nadaljevanje Dolharjevih Izletov po naših gorah, ki se prijetno berejo, gradivo, ki ga je objavil Dušan Jakomin o Družbi sv. Cirila in Metoda v Trstu in zanimivi članek M. P. Krščanstvo in zahodna kultura, ki pa je zašel nekam na rep revije.

Številka napravlja tudi tokrat vtis neke prenatrženosti in premalo skrbne izbire, je pa pestra in zanimiva vsaj v nekaterih ozirih. Je tudi pestro ilustrirana.

ZAVIST?

Ruski pisatelj Mihail Solohov, ki je te dni na obisku v Angliji, še vedno daje britanskim časnikarjem omalovažujoče in posmehljive izjave o Pasternaku in njegovem pisateljskem delu. Te izjave mečejo čudno luč na Solohova, ker zvenijo kot zavist in malenkostno obrekovanje, ki ni vredno pisca »Tihega Dona«.

»FLORENTINSKI GLASBENI MAJ«

Uprava mestnega gledališča v Florenci je naznaila, da bo letošnji XXII. Florentinski glasbeni maj od 10. maja do 14. julija.

Na sporedu so naslednje opere: Verdijeva Bitka pri Legnanu, Mozartova Don Juan, Purcelllova Dido in Enej, Straussova Ariadna na Naksosu, Haendlova Orlando in Verdijeva Nabucco. Seveda bo obsegal spored tudi plesne, simfonični koncert, koncerte komorne glasbe in solistične koncerte.

Dirigirali bodo med drugimi Bruno Bartoletti, Ennio Gerelli, Michael Gielen, Vittorio Gui, Alexander Krannhals in Bruno Rigacci.

osvetlili življenje Indijancev v Andih, ki so podvrženi hudemu izkoriščanju. Solzav je madžarski film »Ana«, ki ga rešuje le odlična igra mlade in simpatične Mari Torocsik. Najslabše pa so se doslej odrezali Avstrijci s filmom »Eva«, ki ga ni rešila niti Romy Schneider.

Filmi, o katerih si kritiki največ obetajo in ki bodo verjetno pobrali nagrade (razen filma »Les 400 coups«), ki bo zelo verjetno odnesel eno izmed nagrad, pa bodo šele prišli na vrsto.

V Cannesu vlada te dni pestro vrvenje, ki je v značilnem nasprotju z nekoliko puščobnim, »diktatorskim« vzdušjem, ki sicer vlada zadnje leto v Franciji, kjer jim je že vsak Alžirec »bau-bau«. Cannes pa je te dni prava oaza lahkomišelnosti in brezskrbnosti.

Veronika Mlakarjeva

slavi kot današnja najboljša slovenska baletka. Doma je iz Ljubljane, kjer je dokončala klasično gimnazijo. Balet se je učila pri svojih starših, Pinu in Piji Mlakar, ki so znani kot odlični umetniški plesalci in koreografi. Veronika je najprej nastopala v ljubljanski Operi, nato v Berlinu, Parizu in v drugih evropskih mestih. Nastopila je tudi v Trstu, in sicer ob gostovanju ljubljanske Opere na Stadionu in kot članica pariške skupine v Novem gledališču. Povsod je žela veliko priznanje in občudovanje. Njene vloge so običajno zelo težke in zahtevajo prefinjenega umetniškega čuta. Zdj nastopa v clevelandski Operi v ZDA.

KONEC SPACALOVE RAZSTAVE

V torek se je končala v Občinski galeriji v Trstu samostojna razstava slikarja Lojzeta Spacala, ki je bila pomemben umetniški dogodek. Kritično poročilo o razstavi bomo objavili v prihodnji številki.

ODLIKOVANJA ZA KULTURNO DELO

Predsednik Gronchi je danes teden razdelil na rimskemu Kapitolu visoka državna priznanja založnikom in pisateljem. Odlikovanje Libro d'oro (Zlata knjiga) je prejel založnik Arnoldo Mondadori. Pisateljem namenjena Penna d'oro (Zlato pero) je pa šla že umrlemu književniku Giovanni Papiniju. Njegovi dediči so nagrado v znesku petih milijonov lir namenili filozofski fakulteti vseučilišča v Florenci, kjer je Papini predaval.

KULTURNE VESTI

■ V znameniti votlini v Sperlongi ob morskem obrežju južno od Ostie, kjer so zadnja leta našli razbite krasne antične kipe, nadaljujejo z izkopavanji. Pred kratkim so našli lep marmornat relief iz druge polovice prvega stoletja pr. Kr., ki prikazuje Vennero, desno ramo pa ji obletava krilat Amorček. Relief je značilen primer novoatiškega sloga in zato zanimiv za umetnostne zgodovinarje.

● Iz Sydneyja odpotuje te dni petčlanska odprava v Mandžurijo, kjer bo iskala v tamkajšnjih gorskih gozdovih »kosmate opiče ljudi«, o katerih meni vodja odprave dr. John Prineas, da so neposredni potomci neandertalskega človeka, ki je živel pred pol milijona do milijona let. Oblačijo se baje v kože in se sporazumevajo z živalskim grčanjem. Medtem poročajo, da so sovjetski naravoslovci začasno opustili iskanje »snežnega človeka«, ker poleti, ko ni snega, ne morejo najti njegovih sledi. Domišljija človeštva, ki se mu je spričo vedno hujše tehnizacije in racionalizacije življenja stozilo po prividih in fantastičnosti?

● Ljubljanski Naši razgledi prinašajo v nadaljevanjih zelo obsežno kritiko knjige dr. Antona Slodnjaka Geschichte der slowenischen Literatur. Pisec je znani slavist mlajšega pokolenja Dušan Pirjevec. Do zdaj so vsa nadaljevanja napisana umirjeno in stvarno. Pirjevec se ne strinja zlasti s Slodnjakovo opredelitvijo slovenskega narodnega značaja.

● Kot znano, je zaprosil dr. Anton Slodnjak za upokojitev kot profesor ljubljanske univerze, in to zaradi hudih kritik, ki jih je bila deležna njegova zgoraj omenjena knjiga od njegovih marksističnih tovarišev. Pač pa poročajo, da je bil povabljen od skupine profesorjev predavat na vseučilišče v Beogradu.

● Iz Južnoafriške zveze je pobegnil črnski pisatelj Alfred Hutchinson, ker mu je grozil proces zaradi veleizdaje. Z njim je pobegnila tudi njegova bela zaročenka, učiteljica Hazel Slade, ki je doma iz okolice Londona. V Južni Afriki so jo nameravali internirati zaradi »druženja z drugimi plemeni«. Te dni sta se begunca poročila v Accri, glavnem mestu afriške države Ghane.

● Državna založba v Ljubljani je izdala sedmi zvezek Izbranih del Franceta Bevka. Knjigo sta uredila Bevk sam in France Koblar, ki je napisal tudi opombe. Ista založba je izdala v prevodu roman Normana Mailerja »Goli in mrtvi« v dveh delih.

Ob smrti pisatelja Feigla

Danes teden popoldne je umrl v Domu za omeogle pri Dornbergu znani goriški humoristični pisatelj Damir Feigl. Isti dan zjutraj je bil še popolnoma pri sebi in se je razgovarjal s profesorjem Severjem. Proti peti uri popoldne ga je zadela kap. Ni mogel čakati julija, ko bi dopolnil 80 let.

S Feiglom je Gorica zgubila tipičnega meščana, ki je na pamet znal vse podrobnosti iz zadnjega pol stoletja zgodovine goriških Slovencev.

Prerez malomeščanske goriške družbe je s svojim nevsiljivim humorjem tako prepričevalno podal kot noben drug pisatelj. Njegova satira ni zasklelela nikogar, vendar se je ta in oni nasmehnil, češ tudi mene je v vrsti svojih tipov naslikal.

Skromni Feigl, do dna skromni, ni iskal slave in priznanj. S svojim nadrobno opazovanjem življenja v Gorici in okolici je razmišljal tudi o samem sebi. V razdobju med obema vojnama, katero je tudi njemu kot vidnemu Slovincu v Gorici prizadelo precej gorja, je rad uveljavil tudi v družbi svoj duhoviti humor.

Pokojnik je bil res »anima candida«, ki najbrž niti na svojih zgodnjih jutranjih sprehodih ob Soči ni stopil na mravljjo. O bližnjem ni nikdar sodil

slabo, vsak mu je bil pošten, ni ga pa več pogledal, če je spoznal zahrbtnost.

Ob njegovi sedemdesetletnici sem govoril o njegovem knjižnem in kulturnem delu. Pa je prišel med predavanjem v dvorano. Pri besedah, da je marsikje v svojih spisih postavil ogledalo pred bralca, da se v njem vidi, se je zasmejal in naglas dodal: »Mene tudi; spoznali pa nas bodo drugi.«

Res, prijatelj, spoznali smo te zdaj, ko te ne bomo več videvali po goriških ulicah. S tabo ni samo slovenska beseda zgubila glasnika, tudi prijatelja smo s tabo zgubili, ki se je v knjigi in povesti smehljaj, v duši svoji pa je nosil prenekatero kapljo grenkobe. Ave, anima pia!

—o—

r.b.

Truplo uglednega goriškega časnikarja in pisatelja so pokopali v soboto. Po cerkvenem žalnem obredu, ki ga je opravil dornberški župnik g. Vrtovec, so pokojniku v slovo spregovorili pisatelj France Bevk, dr. Jože Dekleva iz Trsta in predstavnik Goriškega okrajnega ljudskega odbora. Pogreba se je udeležila velika množica Feiglovih znancev in prijateljev iz Gorice, Trsta in Ljubljane.

GOSPODARSTVO

Rumenenje ali bledica rastlin

Prečestokrat toži vrtnar, da njegova solata, peteršilj, špinaca in druga zelenjad rumeni in slabo raste; cvetličar toži, da dobivajo gorečke (geranije - pelargonije) in druge cvetlice rumene liste; sadjar in vinogradnik toži za istem pojavu pri sadnem drevju in trtah. Kje tiči vzrok tega rumenenja, ki ima za posledico, da se rastlina slabo razvija, hira in mogoče tudi usahne?

Rumenenje rastlin ima lahko različne vzroke: Možno je, da pri sadnem drevju in trtah zlahka del ne ustreza divji podlagi; morda je zemlja premalo rahla, premokra ter zrak ne more do korenin; mogoče je rastlina lačna, ker ne dobi v zemlji dovolj gnojilno-redilnih snovi; lahko pa tiči vzrok tudi v kakšni glivični bolezni.

Toda največkrat povzročata bledico neprimerna hrana, s katero razpolagajo rastline. V njej je lahko ene snovi preveč in druge premalo. Med hranilnimi snovmi ni pravega razmerja in zato vlada nesoglasje. Za svoj razvoj potrebuje rastlina zelo mnogo prvin, in sicer poleg apna, dušika, kalija, fosfora tudi žveplo, baker, železo, magnezij, natrij in še celo vrsto drugih drobnih prvin (mikroelementov), ki so nujno potrebne, čeprav v zelo majhni količini.

Kmetijska kemija je dokazala, da v zemlji največkrat primanjkuje prvina bor in da rumenenje prestane in rastline ozdravijo, brž ko si jim pognojil tudi z malo količino bora. Gnojenje z borom se stalno izpopolnjuje in je uspešno posebno v vrtnarstvu in cvetličarstvu.

Za gnojenje z borom imamo danes v trgovini že več pripravek, toda nekateri so sila dragi. Zato je zelo razveseljivo, da se je na trgu pojavilo novo sestavljeno gnojilo, ki

vsebuje poleg vseh za rastline potrebnih redilnih snovi v izdatni meri tudi bor. To gnojilo je »fosfoazoto potassico borato«, ki ga izdeluje Montecatini. Sodeč iz naziva, vsebuje gnojilo fosfor, dušik (azoto), kalij (potassa) in bor. V njem je pa še cela kopica drugih drobnih prvin, ki niso v imenu omenjene. Gnojilo se dobi v zrnati obliki in ga zato z lahkoto trosimo. Zaradi izdatne količine bora je gnojilo bolj rdečkaste barve. Za gnojenje na površini vrtnice zemlje potrebujemo za vsakih 100 kv. metrov 4 do 5 kg gnojila, seveda poleg primerne količine hlevskega gnoja ali mešanca (komposta), brez katerih ni pravega vrtnarstva. V cvetličarstvu ga raztrosimo vsaka dva meseca enkrat po eno čajno žličko na površino navadnega cvetličnega lonca in seveda sorazmerno več pri večjih posodah. Novo gnojilo je primerno tudi za gnojenje trtam in sadnemu drevju.

SVETOVNA TRGOVINA Z ŽITOM IN MOKO

Po vsem svetu pridelajo letno kaki 2 milijardi stotov krušnega žita. Od te količine porabi domače prebivalstvo okoli 85% pridelka, ostalih 15% pa je predmet svetovne trgovine. Nekateri države izvažajo predvsem žito in moko, druge ju samo uvažajo, nekatere pa uvažajo in izvažajo.

Glavne izvoznice žita in moke so Združene države s približno 110 milij. stotov in Kanada s 85 milij. stotov. Obe skupaj izvozita skoraj 2/3 vsega krušnega žita, kar ga pride na svetovni trg. Sledita Južna Amerika — predvsem Argentina in Avstralija, ki izvozita vsaka okoli 30 milij. stotov. Od evropskih držav sta postali izvoznici Francija in Italija, ki izvozita nekaj več mehkega kot uvožita trdega krušnega žita za testenine. Drža-

ve pod komunističnim vodstvom, ki so v bistvu poljedelske, uvozijo več moke in krušnega žita, kot ga izvozijo.

Med državami, ki uvažajo moko in krušno žito, je na prvem mestu Anglija, na drugem Nemčija. Mnogo uvažajo tudi države Beneluksa, predvsem Nizozemska. V Aziji uvažata največ krušnega žita Indija in Pakistan, katerima sledi Japonska. Precej uvažajo tudi arabske države, v Afriki pa predvsem Egipt.

Na svetovnem trgu je cena pšenici mnogo nižja, kot je na notranjem italijanskem trgu. Krušnega žita in moke so na razpolago velike zaloge, toda skoraj polovica človeštva je lačna kruha, ker si ga ne more privoščiti niti po razmeroma nizkih cenah.

POTROŠNJA PIŠČANCEV SE DVIGA

Italijansko perutninarstvo spravlja danes na trg okoli 9 milijonov piščancev na mesec. Ta količina pomeni več kot poldrug milijon stotov mesa na leto ali nad 3 kg mesa na vsako osebo v Italiji.

Poizvedbe v javnih obratih pravijo, da se je od leta 1947 do danes potrošnja piščancev v razkošnih restavracijah potrojila, v gostilnah 1. razreda je 7 krat, v gostilnah 2. razreda 9 krat, v gostilnah 3. razreda 14 krat in v gostilnah 4. razreda 7 krat večja.

Potrošnja piščancev se je znatno zvišala, ker jih proizvajajo moderna vzrejališča razmeroma poceni in cene v notranjosti niso pretirane.

LANSKA LETINA SADJA V ITALIJI

Leto 1958 je bilo v splošnem zelo ugodno glede sadnega pridelka. Razen marelic, sliv in mandeljnov so vse vrste dale zelo visoke pridelke. V primerjavi s prejšnjim letom se je najbolj dvignil pridelek jabolk s 67%, češenj z 49% in hrušk s 44% povečanja. Pridelek je znašal (v 1.000 stotih): pomaranče 7.100, mandarini 12.000, limone 4.000, hruške 5.195, jabolka 16.273, breskve 5.379, marelice 246, češnje 1.682, slive 725, mandeljni 827, smokve 3.425, orehi 588, lešniki 363, olive 13.350.

25. obletnica skakalnice v Planici

Za športno udejstvovanje so zelo važne športne naprave. Za smučarski šport so pa še prav posebno pomembne skakalnice. Letos se spominjamo 25. obletnice otvoritve planiške skakalnice, s katero se lahko ponašamo pred vsem svetom.

Leta 1930 so slovenski smučarji sklenili zgraditi skakalnico, ki bi bila primerna tudi za mednarodne prireditve. Inž. Bloudek je pripravil načrte in izbral kot najprimernejši kraj za skakalnico Planico. Pri gradnji so uporabili 17 železniških voz lesa, 60 tisoč delovnih ur ter izkopali 5.800 kub. m zemlje in kamenja ter 600 kub. m žive skale. Leta 1934 je bila skakalnica dokončana. Bila je največja na svetu (155 m višinske razlike). Uspehi na prvih tekmah so jasno pokazali, da je skakalnica bila res najboljša na svetu. Večina tujih športnih listov se je tedaj o njej pohvalno izrekla. Celih 15 let niso nikjer zgradili večje in boljše. Načrt inž. Bloudeka je bil za svet nerazrešljiva uganka. Mednarodna smučarska zveza (FIS) in norveška sta skakalnici nasprotovali, ker je dovoljevala skoke čez 100 m; šele leta 1948 je Mednarodna zveza popustila. Strokovnjaki namreč trde, da skoki na pravilno zgrajeni 100-metrski skakalnici niso nevarnejši od onih na 50-metrski. Planiška skakalnica pomeni tudi nastanek nove smučarske zvrsti — **smuških poletov**. Na novi skakalnici so domači skakalci rezali zrak stoje, zato so morali premagovati večji zračni odpor in niso dosegli velikih uspehov. Šele Norvežana brata Ruud sta si pridobila precej izkustva in pričela delati predklone takoj po odzvoju. Tako sta kar splavala po zraku in dosegla lepe uspehe. Ta pra-

vilni način letenja so drugi tekmovalci posnemali, tako da lahko že govorimo o smuških poletih. Italijani so s predkloni pretiravali in zgodilo se je, da so se drug za drugim preobrnil ter pričeli kotaliti po doskočišču. Poleg 120-metrške skakalnice so v Planici zgradili še 80-metrsko, ki pomeni za tekmovalce izpit pred poletom na »mamutski« skakalnici. Mednarodna smučarska zveza je kasneje določila, da mora stati ob vsaki veliki skakalnici še 80-metrška. S tem odlokom je FIS jasno sprejela zamisel inž. Bloudeka. Na Planico smo lahko ponosni, ker je omogočila skakalcem, da so na njej dosegli kar **15 svetovnih viškov**.

Leta 1934 je nastopil na skakalnici prvi tujec Birger Ruud (Norveška) in postavil nov svetovni višek (92 m). Prvi na svetu, ki je preskočil 100 m, je bil Avstrijec Bradl (leta 1936); višek je bil dosežen v Planici. Zadnji višek na »mamutski« skakalnici je dosegel Švicar Fritz Tschannen. Bilo je 15. marca 1948. Prireditelji so že odpovedali tekmovanje zaradi oblačnega vremena. Ker se pa Švicarji niso hoteli odreči skokom, so jim prireditelji dovolili nastop. Gledalcev je bilo zelo malo, ko je Tschannen poletel skozi zrak ter dosegel daljino 120 m.

Nekoliko kasneje so zgradili enako veliko skakalnico v Kulmu v Avstriji in nekoliko večjo v Oberstdorfu v Zahodni Nemčiji, ki pa sta **točna posnetka** planiške skakalnice.

Po mnenju inž. Bloudeka je mogoče doseči v smučarskih poletih daljavo 160 m (sedanji višek — 139 m — je dosegel leta 1951 v Oberstdorfu Fincc Taino Luitro). Za tako skakalnico ima inž. Bloudek

že pripravljen načrt. Doskočna hitrost skakalca bi na njej znašala skoro 30 m na sekundo. Ta hitrost je za tekmovalca še razmeroma varna, seveda če je skakalnica brezhibno zgrajena. Skoki preko 170 m pa so nevarni. Po mnenju inž. Bloudeka bi morali novo 160-metrsko skakalnico zgraditi v Planici. Za to veliko delo pa je treba precej denarja ter novih izbranih domačih skakalcev, kot so Finžgar, Zidar, Langus in drugi.

SPORT PO SVETU

Sah — V Kragujevcu so se zaključile tekme za državno prvenstvo Jugoslavije. Gligorić je osmič osvojil naslov državnega prvaka. Drugo mesto je zasedel Matanović in tretje Trifunović.

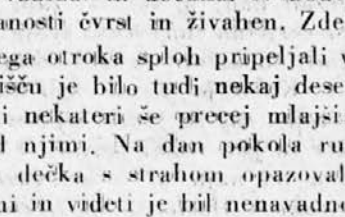
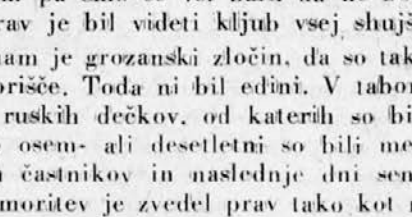
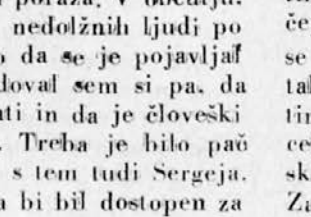
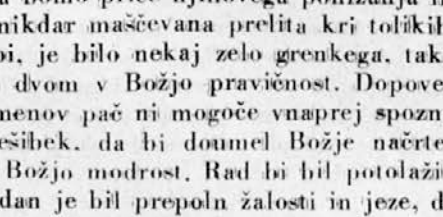
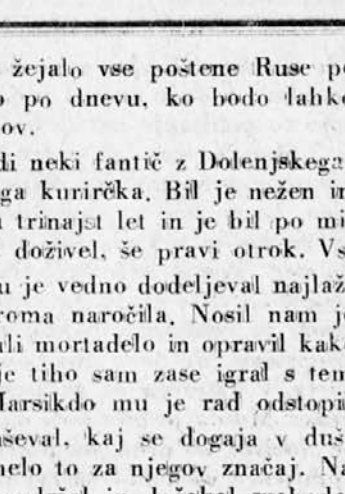
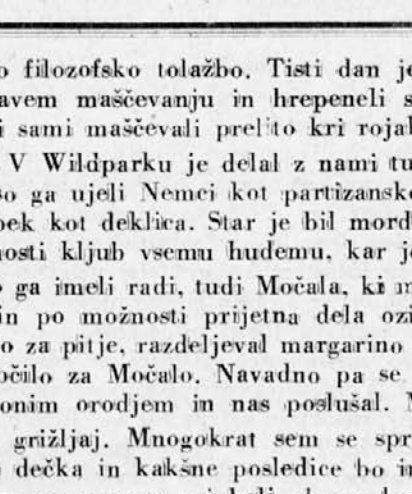
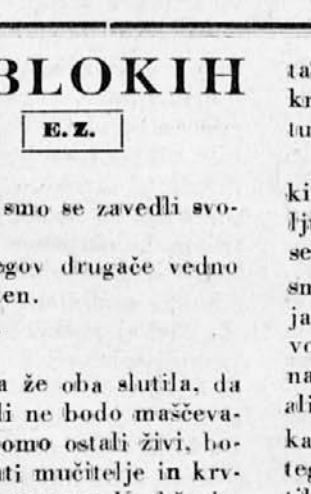
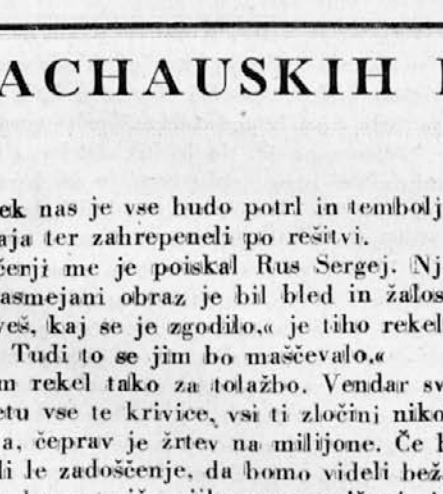
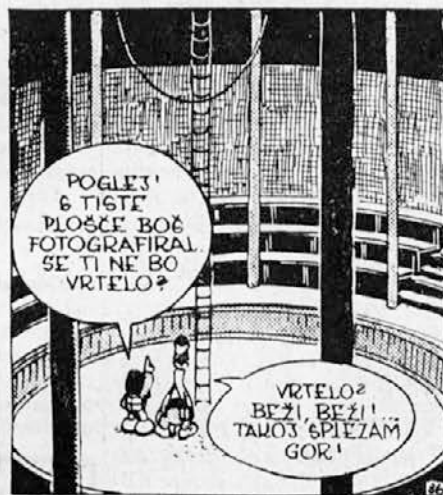
Boks — V Indianopolisu je svetovni prvak težke kategorije Patterson premagal britanskega prvaka Londona s knock-outom v 11. krogu ter tako ohranil naslov.

Nogomet — V Beogradu sta igrali moštvi Milana in Crvene zvezde. V prvem polčasu je bil Milan v premoči, tako da je bil izid 4:0. Šele v drugem polčasu je moštvo Crvene zvezde zadovoljilo gledalce in zabilo v prvih 20. minutah kar 3 gole. Končni izid je bil 4:3 v korist Milana.

ANGLIJA — ITALIJA 2:2

V Wembleyju sta se v sredo srečali nogometni reprezentanci Anglije in Italije. Tekma je bila zelo zanimiva. To pot je Italija nastopila s skoraj povsem novim moštvom, v katerem so se odlikovali napadalci Brighenti, Mariani in Galli ter vsa obramba. Gole so zabili Clayton in Bradley v prvem polčasu za Anglijo ter Brighenti in Mariani v drugem polčasu za Italijo.

V DACHAUSKIH BLOKIH

E. Z.

63

Dogodek nas je vse hudo potrl in tembolj smo se zavedli svojega položaja ter zahrepeneli po rešitvi.

Po večerji me je poiskal Rus Sergej. Njegov drugače vedno vedri in nasmejani obraz je bil bled in žalosten.

»Saj veš, kaj se je zgodilo.« je tiho rekel.

»Vem. Tudi to se jim bo maščevalo.«

To sem rekel tako za tolažbo. Vendar sva že oba slutila, da na tem svetu vse te krivice, vsi ti zločini nikoli ne bodo maščevani do kraja, čeprav je žrtev na milijone. Če bomo ostali živi, bomo doživeli le zadoščenje, da bomo videli bežati mučitelje in krvnike ter da bomo priče njihovega ponižanja in poraza. V občutju, da ne bo nikdar maščevana prelita kri tolikih nedolžnih ljudi po vsej Evropi, je bilo nekaj zelo grenkega, tako da se je pojavljal v človeku dvom v Božjo pravičnost. Dopovedoval sem si pa, da njenih namenov pač ni mogoče vnaprej spoznati in da je človeški razum prešibek, da bi doumel Božje načrte. Treba je bilo pač zaupati v Božjo modrost. Rad bi bil potolažil s tem tudi Sergeja, toda tisti dan je bil prepoln žalosti in jeze, da bi bil dostopen za

tako filozofsko tolažbo. Tisti dan je žejalo vse poštene Ruse po krvavem maščevanju in hrepeneli so po dnevu, ko bodo lahko tudi sami maščevali prelito kri rojakov.

V Wildparku je delal z nami tudi neki fantič z Dolenjskega, ki so ga ujeli Nemci kot partizanskega kurirčka. Bil je nežen in ljubeč kot deklica. Star je bil morda trinajst let in je bil po miselnosti kljub vsemu hudemu, kar je doživel, še pravi otrok. Vsi smo ga imeli radi, tudi Močala, ki mu je vedno dodeljeval najlažja in po možnosti prijetna dela oziroma naročila. Nosil nam je vodo za pitje, razdeljeval margarino ali mortadelo in opravil kako naročilo za Močalo. Navadno pa se je tiho sam zase igral s tem ali onim orodjem in nas poslušal. Marsikdo mu je rad odstopil kak grizljaj. Mnogokrat sem se spraševal, kaj se dogaja v duši tega dečka in kakšne posledice bo imelo to za njegov značaj. Na tistem pa smo se vsi bali, da ne bo vzdržal in dočakal svobode, čeprav je bil videti kljub vsej shujšanosti čvrst in živahen. Zdel se nam je grozanski zločin, da so takega otroka sploh pripeljali v taborišče. Toda ni bil edini. V taborišču je bilo tudi nekaj desetih ruskih dečkov, od katerih so bili nekateri še precej mlajši; celo osem- ali desetletni so bili med njimi. Na dan pokola ruskih častnikov in naslednje dni sem dečka s strahom opazoval. Za moritev je zvedel prav tako kot mi in videti je bil nenavadno

TEDENSKI KOLEDARČEK

10. maja, **nedelja**: Antonin
 11. maja, **ponedeljek**: Filip in Jakob
 12. maja, **torek**: Pankracij
 13. maja, **sreda**: Servacij
 14. maja, **četrtak**: Bonifacij
 15. maja, **petek**: Zofija
 16. maja, **sobota**: Janez Nepomuk

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 6. maja si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	617—621 lir
avstrijski šiling	24—24,50 lir
100 dinarjev	90—92 lir
100 francoskih frankov	123—126 lir
funt šterling	1725—1750 lir
nemško marko	148,75—149,75 lir
švicarski frank	143—144,50 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 10. maja, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 10.00 Prenos maše iz stolnice Sv. Justa; 12.00 Vera in naš čas; 13.00 Kdo, kdaj, zakaj — kronika 7 dni v Trstu; 13.30 Glasba po željah; 15.40 Zbor Ljubljanski Zvon; 17.00 Šola za obrekovanje, komedija v 5 dej. (Richard Sheridan - Matej Smalc), igrajo člani SNG v Trstu; 21.00 Pesniki in njih stvaritve — »Peter Bezruč« (Martin Jevnikar); 22.00 Nedelja v športu; 22.10 Mala antologija slovenske vokalne glasbe.

Ponedeljek, 11. maja, ob: 18.00 Radijska univerza — Tone Penko: Iz življenja tujih pričev: »Zoljar«; 18.10 Koncert altistke Marije Bitenčeve, pri klavirju Gojmir Demšar; 19.00 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 20.30 Jaromir Weinberger: »Schwanda«, opera v 2 dej. in 5 slikah; po operi: Mala literarna oddaja.

Torek, 12. maja, ob: 11.30 Brezobvezno, drobiž od vsepovsod; 18.00 Z začarane police — Marija Polak; »Bilo je v maju«; 18.10 Simfonični koncert, ki ga vodita Oskar Danon in Borivoje Simič s sodelovanjem klarinetista B. Bruna in mezzosopranistke Vere Simičeve — Logar: Concertino za klarinet in orkester; Hercigonja; Zibu-Haju, ciklus medijumskih pesmi — izvajata simfonični orkester in zbor Beograjskega radija; 19.00 Utrinki iz znanosti in tehnike; 21.00 Obletnica tedna — Miran Pavlin: 100.letnica smrti Alexandra Friedricha von Humboldta; 22.00 Umetnost in življenje: Glasbena dejavnost na Tržaškem v začetku tega stol. (Franjo Delak); 22.40 Koncert tenorista Dušana Pertota, pri klavirju Mirca Sancinova.

Sreda, 13. maja, ob: 12.55 Orkester Marek Weber; 18.00 Radijska univerza — Luigi Volpicelli: Poklicna usmeritev — »Poklic in šola«; 18.10 Bartok: Prva suita za orkester, op. 3; 19.00 Zdravstvena oddaja (dr. M. Starc); 21.00 Vrtinec, drama v 3 dej.

(Janez Zagar), igrajo člani RO; 22.20 Koncert klavirskega dua Braga-Zanoni.

Četrtek, 14. maja, ob: 11.30 Brezobvezno, drobiž od vsepovsod; 18.00 Z začarane police — Zora Kalfol: »Osliček muzikant«; 19.00 Sola in vzgoja (Ivan Teuerschuh): »Dvigajmo ponos mladega človeka«; 20.30 Operetna glasba: 21.00 Zgodovina odkrivanja sveta — Afrika — »Beli menih v boju za zemljo in dušo« (M. Javornik); 21.30 Koncert operne glasbe; 22.00 Iz sodobne književnosti — Vladimir Truhler: Pesnik nove zemlje — ocena Vinko Beličič; 22.15 Zborovske skladbe Vasilija Mirka; 22.35 Schubert: Kvintet v A-duru, op. 114.

Petek, 15. maja, ob: 11.30 Brezobvezno, drobiž od vsepovsod; 13.30 Glasba po željah; 18.00 Radijska univerza — msgr. Jakob Ukmar: Problem ločitve zakona po kanonskem pravu — »Izključitev bistvenih lastnosti zakona«; 19.00 Širimo obzorja — Stari znanci — Denar (Saša Martelanc); 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu (Franc Jeza); 22.00 Znanost in tehnika — »Potniška reakcijska letala« (B. Mihalič); 22.15 Samospevi Miloja Milojeviča.

Sobota, 16. maja, ob: 11.30 Brezobvezno, drobiž od vsepovsod; 14.45 Ansambel orglic iz Graza; 16.00 Novelist tedna (M. Jevnikar); 16.20 Romunski in madžarski narodni motivi; 17.30 Velika dela slavni mojstrov; 18.00 Oddaja za najmlajše — Zalost in veselje, mladinska zgodba (Andrejčkov Jože - M. Javornik), igrajo člani RO; 19.00 Sestanek s posluskami; 20.40 Zbor Emil Adamič; 21.00 Gospod, ki je iskal pokoja, radijska burka (August Kotzebue - Aurelio Miserendino, prev. M. Javornik), igrajo člani RO.

ŽENSKI KOTIČEK**PRVO SV. OBHAJILO**

Maj je tu. V tem mesecu gredo naši otroci k prvemu obhajilu. Tu nekaj praktičnih nasvetov!

Zadnja modna novost za obleko. Nič več običajnega blaga (čipk, tila), ampak belo platno (lino) ali pikč. Rešitev je krasna, kajti po obredu odrežeš rokave, skrajšaš krilo, dodaš živordeč pas ali pa vezan z debelim bombažem različnih barv in tako imaš krasno in zelo elegantno poletno obleko, primerno za razne svečanosti.

Pričeska je tudi nekaj novega. Nič več cvetic in venčkov, ki bi zadrževali pajčolan, ampak samo malo čepico iz blaga ali iz tila, nabrano v obliki zelo modernega bobenčka. Pajčolan naj sega samo do ramen, kajti važno je, da lepo obkroži obraz, ne da bi bil v nadlego.

Za dečka je moda manj zahtevna. Lahko ima klasične dolge plave hlače z »mornariško« jopico. Lahko tudi sive kratke hlače in suknič »college«. Samo na to pazite: nikoli dolgih hlačk, če je deček nizke postave. Vse drugo po okusu.

Primerna darila za ta obred: vse od molitvenika, srebrnega molka, zlate zapestnice, svete podobice do knjige. Igrač pa ne darujemo ob tej priliki.

Slaščice pa delijo prvoobhajanci takole: prijateljkom in sošolcem jih poklanjajo v majhnih vrečkah, hišnim prijateljem pa v večjih šatuljah, po

možnosti okroglih. Zelo elegantne so iz keramike. Spominske podobice naj bodo iz bele lepenke. Na zunanji strani naj bo v zlatu vtisnjena primerna slika, na notranji pa ime, datum in posvetilo v črnem tisku.

Prijatelji naj poklanjajo samo belo cvetje, nageljne ali pa šmarnice. S tem cvetjem naj bo okrašena miza za sprejem ali svečano kosilo.

Torta pa naj bo enakomerno narezana.

D. K.

NASI RECEPTI

Ocvrte ribje pogačice. Ribje meso skuhamo, ga osolimo in zmešamo s kuhanim, pretlačenim in še vročim krompirjem. Dodamo peteršilja in popra. Iz mešanice oblikujemo pogačice, ki jih povaljamo v raztepenem jajcu in kruhovih drobtinah, nato jih ocvremo na olju. Ponudimo tople s paradižnikovo omako.

KROZEK SLOVENSКИH IZOBRAZENECV V TRSTU vabi na sestanek, ki bo v petek, 15. maja, ob 20.30 v Trstu, ul. Commerciale 5/I. Na sporedu je predavanje dr. Stojana Brajše: »RUSKI MESIJANIZEM«

— 0 —

KROZEK SLOVENSКИH IZOBRAZENECV V TRSTU IN V GORICI vabita na celodnevni izlet, ki ga priredita z avtobusom v nedeljo, 17. maja, v Beneško Slovenijo. Prijaviš se lahko najkasneje do 12. maja v Trstu, ul. Commerciale 5/I. (tel. 28-770), ali pa v Gorici na Travniku 18 II., kjer boš vsak delavnik od 9.30 do 12.30 dobil potrebna pojasnila.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE V TRSTU V nedeljo, 10. maja, ob 20. uri v prosvetni dvorani »A. Sirk« v Sv. Križu

Josip Tavčar

PEKEL JE VANDAR PEKEL

V petek, 15. maja, ob 20.30 v prosv. dvor. na Opčinah Sremac - Kosar

POP CIRA IN POP SPIRA

GLASBENA MATICA V TRSTU

V soboto, 9. maja 1959, ob 20.30 bo v Avditoriju **KONCERT PEVSKEGA ZBORA GLASBENE MATICE IZ LJUBLJANE**

Dirigent profesor C. Cvetko, sodeluje basist Danilo Merlak, član ljubljanske Opere

Vstopnice dobite v Tržaški knjigarni, ul. Sv. Frančiška 20, ter eno uro pred pričetkom koncerta v ulici Roma 15/II.

Izdaja Konzorcij Novega lista

Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančiška 20
 Telefon 29-477

tih in miren. Vedno se je znal zadržati moško in na to je bil zelo ponosen, toda v resnici je bil vendar še otrok. Kak vtis je napravilo to pobijanje na njegovo duševnost?

Skušali smo ga razvedriti, kolikor smo mogli, in odvrniti njegovo pozornost na druge stvari, on pa je ostal tih in zamišljen. Le če smo ga skušali tolažiti, se je žalostno nasmehnil: »Saj se ne bojim!« Toda tisti strašni dogodek je zapustil v njem svojo sled. Postal je še bolj tih in žalosten, kakor da si ni čisto opomogel od tiste groze. Le redkokdaj je še bilo slišati njegov otroški smeh in čebljanje. Nikoli ni tožil in jokal po mami, a bil sem prepričan, da je z vso močjo zahrepenel po njej iz okrutnega sveta, v katerega so ga zaprli. Vendar o svoji mami ni vedel ničesar. Morda je bila tudi ona v taborišču ali pa mrtva. Bogve, kaj je doživel že prej pri partizanih. Tega ni nikoli omenil. Bil je ljubljenec vseh Slovencev, nekateri pa so se še prav posebno navezali nanj in skrbeli zanj, kolikor jim je bilo mogoče, s čimer so verjetno tudi tešili svoje hrepenenje po lastnih otrokih in družini, od katere so bili odtrgani.

Kako je moral vplivati tisti množični umor šele na ruske otroke, saj so pobili njihove rojake, ki so jih povrh še poznali, ker so jim vozili hrano. O tem mi je pripovedoval Sergej. Noben od naju ni mogel razumeti, zakaj so pripeljali SS-ovci te otroke v Dachau. Ali iz cinizma? Ali iz usmiljenja, namesto da

bi jih pobili, kakor so morda njihove starše? Toda zakaj so jih potem poslali v koncentracijsko taborišče in ne v kak vzgojni zavod za otroke? To je bila ena izmed taboriščnih ugank, ki niso bile nikoli razrešene. Gotovo pa je, da je bil storjen s tem, da so držali te otroke v taborišču brez vsake vzgoje in brez zadostne prehrane in da so jim dali čutiti že v tako mladih letih največjo trdoto in okrutnost življenja v suženjstvu, nad temi mladimi življenji strahoten zločin. V tem se je razodevala, enako kot v umorih, vsa podivjanost in barbarstvo nacistične miselnosti.

Nekaj ruskih dečkov je dočakalo osvoboditev, v glavnem po zaslugi rojakov, ki so celo kradli zanje, da so jim preskrbeli kak grizljaj več. Ni mi pa znano, ali je ostal živ naš deček z Dolenjskega. Ko sem se februarja 1945 vrnil iz »Aussenkommande« v Dachau, sem povpraševal po njem in povedali so mi, da je na nekem drugem bloku in da je še zdrav. Pozneje pa so postajale razmere v taborišču vedno bolj zmedene, v njem so nagrmadili ogromno število ljudi iz »Aussenkommande« in drugih taborišč, ki so jih evakuirali pred prodiranjem Rusov in zahodnih zaveznikov, in tako sem marsikoga za vedno izgubil izpred oči. Tako tudi tistega nesrečnega otroka. Upam pa, da je ostal živ in da je našel mamo živo ter da je vsaj po vojni užil nekaj tiste sreče, do katere ima vsak otrok pravico.

(Dalje)